

10. maj 2024

UPA2024/35

Uunga siunnersuut: Aalisarnej pillugu Inatsisartut inatsisaat

(Aalisarnermut Piniarnermullu Naalakkersuisoq)

(Oqaatsit atornejartut atuupput.)

Aalisarnermut inatsisissatut siunnersuut maanna aappassaaneernejarnerani Siumut sinnerlugu imaattumik oqaaseqaateqassaanga.

Siullermik maani Inatsisartuni siullermeernejarnerata kingorna Aalisarnermut Ataatsimiititaliami suliarinejarneranut ataatsimiititaliamut ilaasortanut minnerunngitsumillu suleqataasimasorpassuarnut qujarusuppunga. Aamma aggersarnejarlutik ataatsimiititaliamiilluunniit orninnejarlutik immersuisimasorpassuarnut qamanga pisumik Siumut qujassuteqarumavoq.

Periarfissaq manna iluatsillugu inuiaqatigiinnut aamma Siumukkormioqatitsinnut ersarissumik oqaatigissavarput. Aalisarnermut Inatsisissatut siunnersuut una Siumup tunngaviumik anguniagaanut aammalu Siumup ataatsimeersuarnermi naqissusigai tunngavigeqqissaarlugit sulineq ingerlanikummat. Taamaattumik Siumup anguniakkani, tassalu inuiaat kalaallit pisuussutiminnik piginnittuulernissaat aammalu taakkua atorluarnejarnerisigut annerusumik iluaqusiiffineqarnissaat pilermat. Inuit ataasiakkaat imaluunniit selskabit ataasiakkaat kisimik inuiaqatigiit pisuussutaannik piginnittutut inissimajunnaarsinnissaat, tassa inuussutissarsiortorpassuarnut siammaanissaq aqutissiuullugu aqqissuusseqqinnissaq pilermat.

Aalisarnermut inatsisissatut siunnersuut siullermeernejarneraniit tunngaviumik allangorsimangitsoq Siumut isumaqarpoq. Inatsisissami tunaartarnejartut makkuussut pingaarnerillu sulii attanneqarmata Siumup iluarisimaarpaa:

- Pisuussutit inuiaqatigiit pigisarigaat
- Kalaallit pisuussutiminnik tamakkiisumik piginnittuullutillu aqutsisunngussasut - soorunami
- Pisassiissutit amerlavallaat ataasiakkaanit tigummineqassanngitsut
- Pisassiisarneq pillugu aqutsineq qinikkanit iperarneqassanngitsoq

- Piffissap ingerlanerani kinguaasatsinnutaaq atasinnaasumik aalisarnerup ingerlanneqarnissaa
- Aalisarneq aningaasarsiornikkut attassisinnaassuseqassasoq ineriartorsinnaassasorlu, aamma nutaaliornissamut
- Ingerlatsiviit ulluinnarni ingerlanneqarnerinut piffissaatinagu politikikkut akuliuttoqartassanngitsoq
- Aalisarneq pillugu ataavartumik paasissutissanik katersinissaq pisortallu ingerlatsinerani ammasumik pissuseqarnissaq
- Pisassiissutit inunnt suliffeqarfinnullu ataasiakkaanut qaqugorsuarmut pigiliunneqarsinnaassanngitsut
- Aalisagaqarfiulluurtuni, siullermik aqutsiveqarfimmi 47-mi, aalisartut piumasut PNNP-mut (pisassiissutitik niuerutigineqarsinnaasut nammineq pigisat) ikaarsaariarsinnaanngussasut taamalu aningaasarsiornermikkut namminiussuseqarlutik tigussaasumik ineriartorsinnaanngussasut
- Pisassiissutit atukkiunneqartut amerlassusaat erseqqissumik qummut killilersorneqassasut, aamma toqqaannanngikkaluamik pisassiissutitik pigisaqarsinnaaneq aqunneqalissasoq
- Sinerissap qanittuani aalisariutinik nutarsaanissamut, aammalu inuusuttut aalisarnermut pularusuttut immikkut isigineqarlutik qulakkeerinniffigineqarnissaat. Aningaasalersuinermi Naalakkersuisuniit qularnaviikkusiinissamut qulakkeerinnittoqassasoq.
- Nunami tunitsivinni sulisartut suliffeqartuaannarnissaannik qulakkeerinniffigineqassasut.

Inatsisartuni siunnersuutip siullermeerneqarnerani ilaatigut oqariartuutigaarput, pingaartilluinnaripput Kalaallit Nunaanni aalisakkanik isumalluutit tamakkiisumik inuiaqatigiit ataatsimut piginnittuuffigissagaat. Aamma tamatumunnga peqatigitillugu kalaallinut annertunerpaamik iluanaarutaanissaa qulakkeerneqassasoq peqatigisaanillu aalisarnermik inuussutissarsiummi tunngaviusumik piumasaqaatit ataqatigiissut patajaatsullu pilersinneqassasut. Immami pisuussutitta nunatsinnut aningaasarsiutigineqarnerulernissaat aqutissiutissallugu suliassatsinnut avaqqunneqarsinnaanani ilaalluinnartoq qitiulluinnartorlu Siumut isumaqarpoq. Aalisarneq iluaqutsiullugu aningaasarsiornitta uatsinnut kalaallinut aningaasarsiornikkut iluaqutaanerujartuinnartumik ingerlatsiffiunissaa aqutissiutissallugu pingaaruteqarpoq piffissanngorlunilu Aalisarnermut inatsisip aqqiiviginissaa, nunarput inuilu pillugit.

Aalisarnermut inatsisissatut siunnersuut ataatsimut isigalugu arlalippassuartigut sungiutiinnarlugu ingerlatsisimanitsinnut illuatungiliillunilu unitsitsiartulertussaassaaq. Kalaallit aalisartut piumasut nunarsuarmi niuerfinnut appakaanissaat periarfissiissutigineqarnerulluni ammaaneqassaaq.

Sinerissap qanittuani aalisartuq ima inissisimajunnaassaaq, suliffeqarfiit allat iluaqutiginiagassaanik naleqarnerulersitassaanillu nunamut tunisiartuinnartartussatut. Nammineq niuernermik tamakkiisumik ingerlatsisinnaangornissaa periarfissaalissaaq, piumagaanni.

Siumumit upperaarpur aalisartut nutaaliornissaminut piumassuseqartut, taamaammallu aningaasarsionermikkut ilorraap tungaanut patajaatsumik aallarsinnaassasut qularutiginnigilluinnarparput.

Oqaatsivut taakku sulii attappavut.

Inatsisissatut siunnersuut suliaralugu ataatsimiititaliami sulinermi nalilersugassarpasuit tikinneqarsimapput. Tamanna aamma siullermeernerani pisariaqassasoq Siumup oqariartuutigaa. Siumup maluginiarpaa, suliffeqarfissuit peqarluareersut inuiaqatigiinnut imaannaangitsorujussuarnik pillugit oqaasertalersuiniarsarinerit ingerlasut, aammalu tupinnangitsumik aalassassimaarutaasut maluginiarparput. Siumumiillu pingaaruteqartissimaqaarput ernumasaarinerit annertuut imaluunniit illuatungiliuttut inatsisissami siunnersuutigineqartumiit pitsaaneruseqartissimaaqartarnissaat. Inuiaqatigiinnulli kalaallinut aalisartorpassuarnullu pitsaanerulersitsiniaanermik takussutissamik tigusaqarsimanngilagut, illuatungaanili inuit ataasiakkaat suliffeqarfillaunniit ataasiakkaat kisimik nukittorsarneqarnissaat kisimi siunnersuutiginiarneqartarsimagaluarluni, sinerissap qanittuani aalisartunik pitsaanerulersitsinngitsumik. Taamaattumik Siumup aalisartut illersorlugit ersarissumik inissisimanini matumuuna qimassimanngilluinnaraa naqissusissavarput.

Oqallinnerit aammalu isummersornerit ataqqivagut aammalu avatangiisigut naalaaqqissaarlugit aaqqiissutissat suliarisarpagut. Manngertiinnarluta Siumumi sulineq ajoratta. Taamaattorli oqallinnerni taamaassorinninnermik tungavillit piunnaarlutigit piviusumik oqallinnissaq Siumumiit pingaartipparput.

Maanna isumaliusissiissut saatsinniittoq, inatsisissatut siunnersuutip siullermeerneqarneraniit arlalitsigut aaqqiissutissanik pitsanngoriaatissanillu tikkuussivoq. Taakkulu ilaat uani oqaasertalilaassavakka:

Siumumit maluginiarparput sinerissap qanittuani aalisartunut periarfissiissuteqarnerulernissaq kiffaanngissuseqarnerulernissarlu pingaaruteqarluinnarluni inissisimasooq qarsupeqqajaaneqarluni suliffissuit peqarluareersut nakkutarineqarnerusimasut aamma ikaarsaariarnermi Royal Greenlandimut atugassarititaasussat annertuumik naleqqussaaffigineqartariaqartut.

Periarfissaq manna iluatsillugu Siumumiit oqaatigissavarput Royal Greenland-ip ukiumoortumik angusai akuersaangilluinnarsigit aammalu Naalakkersuisunut ersarissumik piumasarigatsigu ingerlatseqatigiiffissuup ilorraap tungaanut aallarnissaa siunertaralugu Siuttoqarnikkut torersaasoqassasoq aammalu allaffeqarfissuup Danmark-imiittup piaarnerpaamik matuneqarnissaa piumasarigatsigu. Nunarsuatsinnilu niuernikkut torrallaannginnerup malitsigisaanik niuernerluttortai kinguneqartitsiviusumik torersarneqassasut. Innuttaasut aammalu aalisartorpassuit ilaqutariippassuillu nammatassinneqarnissaat pinngitsoortinniarlugu aaliangigassat pisariallit Naalakkersuisut iliuuseqarfīgissagaat Siumut naatsorsuutigilluinnarpaa.

Siumumiilli pingaarutilerujussuuvoq erseqqissassallugu sinerissap qanittuani aalisartut tunitsivissaarullugit imaluunniit sulisartut kalaallit eqqornerlunneqaratik inissinnissaat. Taamaattumik inatsisissami siunnersuummi Royal Greenland pisussaaffeqarnera aammalu ikaarsaariarfeqarluni pisariaqarpoq tamatsinnut toqqissisimanissaq pisariaqarmat. Sinerissami aalisartut suleqatigalugit piginneqatigalugillu ingerlatsinerit inerisartariaqartut Siumut isumaqarpoq. Soorlu avanersuarmi, Kullorsuarmi, Nuussuarmi Nutaarmiunilu periarfissat ineriartortinneqaaqqittariaqartut. Aamma Siumup qularutigingilaa, siunissami sinerissap qanittuani aalisartut aningaasarsiornerulersinnaanngornissaasa ilutigisaanik, ingerlatsivippassuit taakkunanga ingerlanneqalersimassasut. Ikaarsaariarnermili Royal Greenlandip immikkut atugassaqaarnissaa Siumup avaqqunneqarsinnaanngitsutut isigaa, taamaattoq piffissap ingerlanerani allatuulli atugassaqaalernissaa angutserneqassaaq.

Ataatsimiititaliami tikkuarneqartut ilaat aamma Siumumit iluarisimaarparput, tassalu ullumikkut aalisagartassat EU-mut atugassanngortinneqartartut siunissami kalaallinut atugassanngortinneqarnissaanik Naalakkersuisut sulissuteqarnissaanik piumaffigineqartariaqartut Siumut isumaqarpoq. Siumut isumaqarpoq, aalisakkat pineqartut nalingi EU-mit aningaasaliissutigineqartartuninngaanniit nalitunerujussuusut aamma uagut nammineq iluaqtiginiarnerullugit ingerlatsisariaqalersugut.

Aqutsiveqarfik 47 annertuumik oqallisigineqartoq Siumup maluginiarpaa, pingaarsimavorlu aqutsiveqarfik ullumikkut pissuseq malillugu pingasunut aggulunneqarsimalluni ingerlatsivigineqarnissaa. Taannaavorlu ullumikkut paggatassiissutinik aalisartut PNNP-mut piumassutsiminnik ikaarsaariarnissaminnut periarfissaqarfigeqqaagassaat.

Aalisarnerup toqqaannaq nunatsinnut aningaasarsiorfiunerulernissaanik anguniagaqaratta, avaqqussinnaanngilarput assinganik ilinniarfinnik pilersitsinissarput. Siumut isumaqarpoq, tunisassiatta pitsaassutsimikkut qaffassarneqarnissaat siunertaralugu ilinniarfimmik pisariaqartitsinerput annertusoq, tamannalu pimoorullugu naalakkersuinikkut naammassiniarlugu

aallartittariaqartugut. Siumut isumaqarpoq Islandimi Grindavikimi ilinniarfik isumassarsorfissatsialaasoq, assingusumillu pilersitsinissarput Siumup nukinginnartutut isigaa.

Ataatsimiititaliap sulinerani Siumup maluginiarpaattaaq, ukiumut pisassat pinngitsooratic qaqqinneqartartussat 85 %-timut inississimanagerat arlalitsigut eqqarsarnartoqartoq, tassami aalisartunut ukiut ilaanni ingerlalluanninnerusinnaasunut eqqornerluisinnaammat. Taamaattumik ataatsimiititaliaq piunasaqarpoq, killiliussap 75 %-timmut appartinneqarnissaa Naalakkersuisut isumagissagaat.

Nunami suliffissat eqqarsaatigalugit, suliffissuit ajunngitsumik ingerlanissaat qulakkiissallugu Siumumut pingaaruteqarpoq. Taamaattumik nunamut tulaassassat 25 %-timit 30 %-timut qaffanneqarnerat isumaqarpugut ajunngitsumik naaperiaanerusoq, suliffissuaqarnerullu patajaatsumik tunngavisseqqinnissaanut aqutissiuussissasoq Siumup qularutigingilaa.

Inatsisartuni siunnersuutip apriliip 11-ani siullermeerneqarnerata kingorna inuiaqatigiinni oqallinneq Siumup malinnaaffigeqqissaarppaa aamma peqqinnartutut, pisariaqartutut, pingaaruteqartutut aqutissiuusutullu isigalugu. Maluginiarparpullu suliffeqarfissuit uagut inuiaqatigiittut pisuussutitsinnik aningaasarsiuuteqarnerat iluanaarutaasumik ingerlanneqartoq, tamannalu qujarunnaqaaq. Siumumi pingaartilluinnarparput ingerlatseqatigiiffiit ikittuinnaat taamatut aalisagaatitsinnik aningaasarsiorluarlutik kisimik ingerlatsissanngitsut. Ingerlatseqatigiiffiit ingerlalluurtut ineriartortullu amerlanerit pisariaqartippavut. Taamatullu siunnerfeqarnitsinni sinerissap qanittuani aalisartut peqataarusuttut piunassuseqarluartullu Siumumiit maluginiarpavut. Taakkualu periarfissinneqarnissaat piffissanngorpoq. Kiffaanngissuseqalernissaat piffissanngorpoq.

Sinerissap qanittuanut aalisartunut, maanna kiffaanngissuseqarlutik aningaasarsiornerissaminnik aallartitsisussanngortussanut, pisortaniit qularnaveeqqusiisoqarnissaa pinngitsoorsinnaanngikkipput Siumut isumaqarpoq. Taamaattumik Naalakkersuisut piunasaqarfigiumavagut, ikaarsaariarnermi sinerissap qanittuani aalisartoq ataasiinnarluunniit inissinnerloqqunagu, pisariaqassappat aningaasalersuinissamut qularnaveeqqusiisarnissat pillugit suliniutinik aallartitseqqullugit.

Siumup isumaqarpoq, inatsisissatut siunnersuummi pingaaruteqarluinnartut pingasut pineqartut, tassalu pisuussutit inuiaqatigiit kalaallit pigigaat, avataasiortut pisassaasa siammarnerneqarnissaat aamma sinerissap qanittuani aalisartut, allat assigalugit aningaasarsiornerunissaminnut periarfissinneqassasut.

Sinerissap qanittuani, allatut ajornartumik suliffeqarfissuarnut pituttorneqarlutik aalisarnerminnik ingerlatsilersimasunut immikkut ittumik iliuseqartariaqalersinnaanerput Siumup piareersimaffigaa. Inatsit siunertani naapertorlugu iluatsissappat tamanna allaqqunneqarsinnaanngitsoq Siumut isumaqarpoq.

Siullermik Siumup naatsorsuutigaa, sinerissap qanittuani aalisartunut bankit aningaasaliinissaminnut nalornissuteqarlutik maannamut atukkiumanngittarnerisa kingunerisaanik, aalisartut allatut aaqqiissuteqarsimassagunik tamanna isumaqatigiissuteqarnikkut pisimassasoq.

Isumaqatigiissuteqartarnermut inatsit malinneqarsimassappat, erseqqissumik allassimassaaq suna isumaqatigiissutaanersoq, allannguisinnaanermut periarfissat aamma atorunnaarsitsinermi piumasaaqatit suunersut ilanngullugit. Isumaqatigiissut atuutsinneqarsinnaanngilaq pingitsaaliinertut, sanngiinnerusumik atornerluinertut, sianiinaarinertut imaluunniit paasinerluinikkut atuutsinneqalersimappat.

Aalisartut pineqartut, isumaqatigiissuteqarsimanissamut taariikkakka atuukkaluartut, suliffeqarfissuit ilaannit inissinnerlutsinneqassagaluarpata, Naalackersuisut allatut aaqqiissuteqarnissamik piareersimasuuteqassasut Siumup naatsorsuuteqarfigivai.

SIK-p soraarnerussutisiaqarnermut aningaasaateqarfia SISA aningaasanik killilimmik peqataasinnaalluni oqariartuuteqarpoq, kisianni tamatta isumaqatigiissutigisinnaavarput killeqaraluarpataluunniit pisariaqartippavut. SIK-mut ilaasortat nunami suliffissuarni aalisarnermilu ingerlatsiffinni assigiinngittuni sulisartut ullormut pinngitsoorsinnaanngikkivut Siumut isumaqarpoq. Taamaattumik aaqqissuuseqqinnermi sulisartut suliffissaqartuarnissaat Naalackersuisunit eqqumaffiqineqarluassasoq Siumumiit kissaatigaarput.

Minnerunngitsumik ikaarsaariarnermi.

Naggataatigut Siumumiit naatsorsuutigilluinnarparput Inatsisissatut siunnersuutip malitsigisaanik Nalunaarutit pingaarutilerujussuit nutarterneqarnerat aamma tullinguullugu aallartinneqassasut. Tassalu aalisarsinnaanermut akuersissuteqartarnermut nalunaarut, ukiunik killilersuinermit tunngasut aaqqinneqarlutik kiisalu aqumiut pillugit nalunaarut, taamaasilluni nunaqavissut 90 %-ii alloriarfiginissaanut piaartumik nutarterisoqassasoq aamma tamatuma 100 %-tingornissaa siunertaralugu sulisoqassasoq.

Siumumiit inatsisissatut siunnersuut pingajussaaneerseqartinnagu ataatsimiisitaliamut ingerlateqqinneqarnissaa kissaatigaarput, tassanilu ilaatigut basislinie 3 sømilimiit 12 sømilimut inissinneqarnissaanera pillugu apeqqutit minnerunngitsumillu aningaaseriviit qularnaveeqqusiisinaanersut imaluunniit arlaatigut aningaasalersuutissanik apeqqutit qulakkeerluarsimanissaat sammineqarnissaat paaseqqissaaneqartariaqartoq Siumumiit isumaqaratta. Tassami sinerissap qanittuani aalisartorpassuit ingerlatseqatigiiffinniit attartortinneqarsimasut kiffaanngissuseqarnissaat toqqissisimanissaallu anguneqartariaqartoq pingaartikkatsigu.

Siumup aalisartut tatigai. Siumup qularutiginnigilluinnarpaa, niuerfinnut appakaanissamik periarfissiissut aalisartut atorluarlugu aningaasarsiornerminnut ineriartornerunissaminnullu nukittorsaatigiumaaraat.

Karl Tobiassen

Siumut